

Krešimir ČVRLJAK, *Znameniti putnici u Skradinu i na Krki*, (Poglavarstvo grada Skradina, Hrvatska matica iseljenika, Hrvatski informativni centar, Zagreb - Skradin, 1995., 387 str.)

Drevni hrvatski grad Skradin i obližnja kraška ljepotica rijeka Krka stoljećima su, uvijek iznova i s novim oduševljenjem, budili u prolaznika i putnika osjećaje divljenja, štovanja i naklonosti. Prirodni fenomen vodenog toka Krke i njenih slapova, povijesni značaj i bogato nasljeđe Skradina ostali su zabilježeni u brojnim svjedočanstvima putnika, istraživača i poslanika, slučajnih prolaznika i turista. Knjiga Krešimira Čvrljka, istraživača hrvatskog kulturnog nasljeđa, životopisa i djelovanja znamenitih Hrvata tijekom prošlih stoljeća, donosi 23 ogleđa o posjetima viđenih putnika Skradinu i rijeci Krki. Vremenski je zahvaćen širok raspon od mogućih praputnika (Herodotovi maloazijski Fokejci) i praspomena (Pseudo-Skilakov *Periplus*, *Zemljopisne bilješke* Strabona Amasejca), preko prikaza posjeta rimskog cara Trajana Skradinu na Trajanovom stupu u Rimu, pa sve do suvremenih zabilješki skradinskog književnika Nike Pulića. Redaju se istaknuta, historiografiji i kulturnoj prošlosti bliska imena europskih humanista, polihistora, književnika, mahom putopisaca (G. Rosaccio, G. Concina, M. Kažotić, J.G. Kohl, I. von Düringsfeld-Reinsberg, L. Passarge, G.B. Shaw, N. Pulić), slikara (L.F. Cassas), prirodoslovaca (A. Fortis, E.F. Gremar, D. Hirc), glazbenika (F. Krežma), pravnika, povjesnika i arheologa (F. Cusani, J.G. Wilkinson, G. Urlić-Ivanović) do znamenitih ličnosti iz državnog i političkog života onodobne Europe (car Franjo Josip I., saksonski kralj Fridrich August II., generalni providur Dalmacije V. Dandolo, poljski knez i Napoleonov prijatelj A. Sapieha, mletački sindik G.B. Giustiniani).

Svaki je ogled zasebna tematska cjelina sastavljena od više kraćih i međusobno povezanih poglavlja: kratkog osvrtu na opće političko-društvene prilike u to vrijeme; životopisa putnika-putopisca s naznakam motiva prolaska i boravka u našim krajevima; opisa samog djela; iscrpne i stručne raščlambe svih podataka koji se tiču Skradina i Krke, ali i šireg dalmatinskog područja koje je putnik prethodno pohodio. Autor se ovdje ne zadržava samo na faktografskom bilježenju podataka iz putopisa, već ih korištenjem raznorodne komparativne građe i literature, nastoji protumačiti i uklopiti u povijesni okvir prostora i vremena. Na kraju svake cjeline nalaze se bilješke i literatura.

Iščitavanje putopisa otkriva nam znatiželju putnika, širinu njihovih nazora i interesa, karakter i predrasude. Zapažanja i interesi putnika različiti su. Ipak, primjetno je kako se najveći broj zadržava na prirodnim ljepotama skradinskog predjela, nadahnutom toku i slapovima Krke. Prirodoslovac Fortis sljedio je tok Krke revnije od drugih dalmatinskih rijeka, zapažao spilje, divio se sedrenim barijerama i bujicama moćnih slapova. Skradinski buk podsjeća Ludwiga Passarga na vodopad Rajne, a Roški se slap Cassasu čini veličanstvenijim od Niagarinog. U netaknutoj prirodi Krke i Buka ugodan izletnički dan provodi i diljem svijeta poznati književnik G.B. Shaw. Ne ostaju nezapaženi ni tragovi drevne skradinske prošlosti. G. Concina i A. Sapieha nastoje pronaći i zabilježiti rimske kamene natpise i otkriti tragove antičkih hramova, arheološke lokalitete marno i stručno obilaze Fortis i egiptolog Wilkinson, dok je Grgur Urlić-Ivanović obilaskom skradinskog kraja nadahnut tragovima srednjovjekovne hrvatske prošlosti. Tijekom boravka u Skradinu putnici, posebice oni viđeniji, susreću se s gradskim glavarima, trgovcima i

plemićima-posjednicima, odsjedaju u gostionici koja, izuzev ljubaznosti lijepe krčmarice (Kohl), nije često u stanju zadovoljiti njihove razmažene i prezahtjevne potrebe za hranom i smještajem (nevolje Ide von Düringsfeld-Reinsberg). Neki od njih, poput Kohla, posjećuju skromne skradinske manufakture (valjaonica), uočavaju živost na skradinskom trgu i ulicama, zapažaju živopisnost morlačkih običaja, nošnje i govora. Cilje posjeta Skradinu nerijetko je i stolna crkva, a skradinski biskup, kanonici, svećenstvo i visovački franjevci redovit su dio svečanog dočeka uglednih gostiju. Najznamenitijeg od njih, cara Franju Josipa I., veličanstvenim dočekom pozdravlja čitav grad, a u ime žiteljstva u općini, caru riječi dobrodošlice na hrvatskom jeziku upućuju skradinski župnik i straješina visovačkog samostana.

Povijesni osvrti na prošlost i kulturnu baštinu Skradina, posebice od strane inozemnih putnika, često su promašeni i netočni, ali ipak pokazuju njihov trud i dobru volju da sebi i čitateljstvu kojemu je putopis namijenjen objasne povijesna događanja na tom prostoru tijekom prošlih stoljeća. Njihova su svjedočanstva, izuzmemo li subjektivnost u pristupu i nepoznavanje osnovnih povijesnih činjenica, značajan izvor za poznavanje svakodnevnog života skradinskog kraja u prošlosti, ali i pokazatelj viđenja i stava zapadnoeuropske kulturne elite spram hrvatskog kraja i baštine. Knjiga Krešimira Čvrljka, upotpunjena brojnim korisnim opaskama i tumačenjima, zasigurno doprinosi boljem poznavanju hrvatsko-europskih kulturnih veza i prožimanja tijekom dugog niza prošlih stoljeća.

Lovorka Čoralić

Stjepan KRPAN, *Brinjski kraj u prošlosti i sadašnjosti - prilozi za monografiju*, (Zavičajno društvo Brinjaka "Sokolac" Zagreb, Zagreb, 1995., 192 str.)

Posljednjih nekoliko godina ustrojen je "Sokolac" - Zavičajni klub Brinjaka u Zagrebu koji je svojim dosadašnjim nastojanjima oživio sjećanja na korijene hrvatske književnosti u potkapelskom kraju. U sklopu raznolikih kulturnih i gospodarstvenih djelatnosti prionuo je zahtjevnom projektu okupljanja volje, znanja i iskustva rasute brinjske baštine. Krunu dosadašnjih aktivnosti predstavlja izdavanje knjige sada već, nažalost, pokojnog profesora Stjepana Krpana *Brinjski kraj u prošlosti i sadašnjosti - Prilozi za monografiju*, u Zagrebu, 1995.

Brinje je mjesto (500 m) istočno od Senja, u sjeverozapadnoj Lici, na cesti Karlovac - Senj, ima do 2000 stanovnika s užom okolicom (1991.), leži na Brinjskom (kraškom) polju (6 km²). Središte je istoimene općine koja se prostire u čitavom potkapelskom, brinjskom kraju između obronaka Velike Kapele i Velebita, a u sastavu je ličko-senjske županije i Republike Hrvatske. Na površini od 329 km² smjenjuju se brda i šumoviti predjeli obrasli crnogoricom i bjelogoricom s kraškim poljima među njima. Osnovne su gospodarske djelatnosti: ratarstvo, stočarstvo i drvna industrija.

Brinjski je kraj tipični emigracijski kraj iz kojeg je stoljetno iseljavanje i "privremeno" zapošljavanje izvan njega izazvalo niz negativnih pojava u ukupnom socio-ekonomskom razvoju tog prostora, stjecajem niza, za taj kraj uglavnom nepovoljnih, povijesnih okolnosti. Tako je prije sedamdesetak godina u